

МАШАДУ ДИ АСИС МЕЖДУ СВЕТЦИ

Превод от португалски: Румен Стоянов, 1979

chitanka.info

Когато държах църквичката „Свети Франсишку от Паула“ (разправяше един стар свещеник), случи ми се едно изключително приключение. Живеех току до нея и една нощ се прибрах късно. Никога не се прибирах късно, ако първо не отидех да видя дали вратите на храма са добре затворени. Добре затворени бяха, но зърнах светлина под тях. Изтичах уплашен да търся обходната стража; не я намерих, върнах се назад и спрях в притвора, не знаех какво да сторя. Светлината, без да е много силна, беше прекалено силна за крадци; пък и забелязах, че е неподвижна и равномерна, не се местеше насам-натам, както би било от свещи или фенери на хора, които крадат. Тайнствеността ме увлече, отидох в къщи да взема ключовете на дрехарната (клисарят бе отишъл да пренощува в Нитерой), прекръстих се първо, отворих вратата и влязох.

Коридорът беше тъмен. Носех със себе си фенер и пристъпвах полекичка, като приглушавах колкото можех шума от обувките. Първата и втората врата, които водят към храма, бяха затворени; обаче се виждаше същата светлина и за щастие по-силна, отколкото откъм улицата. Упътих се нататък, докато стигнах до третата, отворената врата. Оставих в един ъгъл фенера, с кърпичка отгоре, че да не ме видят отвътре, и се приближих да погледна какво става.

Веднага спрях. Действително едва тогава забелязах, че нямаше никакво оръжие и че щях да се изложя на голяма опасност, ако се появях в църквата без друга защита, освен моите две ръце. Изминаха още няколко минути. В църквата светлината беше същата, равномерна и навсякъде, с някакъв млечен цвят, какъвто нямаше светлината на свещите. Чух и гласове, които още повече ме объркаха, не шушукащи, нито пък размесени, а равномерни, ясни и спокойни, като в разговор. Не можах да проумея веднага какво казват. Току ме нападна една мисъл, която ме накара да отстъпя. Нали в ония времена труповете биваха погребвани в църквите, въобрази си, че разговорът може да е на покойници. Отстъпих уплашен и чак когато мина някое време, можах да се съвзема и да отида пак до вратата, като си казвах, че подобна мисъл е нелепост. Действителността щеше да ми предложи нещо по-смайващо от диалог на мъртъвци. Поверих се на господ, прекръстих се отново и тръгнах скришом, прилепен до стената, докато влязох. Тогава видях нещо изключително.

Двама от тримата светци на отсрещната страна, свети Йосиф и свети Михаил (вдясно, ако човек влиза в черквата от предната врата), бяха слезли от нишите и седяха в своите олтари. Размерите им не бяха на самите изображения, а на хора. Говореха насам, където са олтарите на свети Йоан Кръстител и свети Франсишку от Салиш. Не мога да опиша какво почувствувах. В продължение на известно време, което не съм в състояние да пресметна, стоях, без да помръдна ни напред, ни назад, тръпки ме лазеха и треперех. Наистина стигнах до ръба на лудостта и не паднах в нейната пропаст благодарение на божията милост. Че престанах да осъзнавам самия себе си и всяка друга действителност освен онази, тъй нова и тъй единствена, това мога да го потвърдя; само така се обяснява безстрашието, с което след време влязох още по-навътре в църквата, за да погледна и към противоположната страна. Видях там същата работа: свети Франсишку от Салиш и свети Йоан, слезли от нишите, седят в олтарите и приказват с другите светци.

Такова бе моето изумление, че те продължиха да говорят, струва ми се, без да чувам шума на гласовете. Полека-лека успях да ги доловя и можах да разбера, че не бяха прекъснали разговора; различих ги, чух ясно думите, но не можах да уловя веднага смисъла. Един от светците, говорещ къмто големия олтар, ме накара да извърна глава и тогава видях, че свети Франсишку от Паула, чието име носи църквата, бе направил същото, както и другите, и им говореше, както те приказваха помежду си. Гласовете не надвишаваха средния тон и все пак се чуваха добре, сякаш звуковите вълни бяха придобили по-голяма сила на предаване. Но ако всичко това беше ужасяващо, не по-малко ужасяваща бе светлината, която не идваше от никъде, защото полилеите и свещниците бяха всичките угасени; това беше като някаква лунна светлина, която проникваше там, а очите не можеха да видят луната; сравнението бе доста точно, защото ако беше действително лунна светлина, щеше да оставя някои тъмни места, и така ставаше, и тъкмо в един от тия кътове се укрех аз.

Тогава вече действах несъзнателно. Животът, който изживях през всичкото това време, не приличаше на другия ми живот, преди и след това. Достатъчно е да помисли човек, че при такова необикновено зрелище аз изгубих всякакъв страх; губех способността да разсъждавам, можех само да чувам и да съзерцавам.

Разбрах, след няколко мига, че те правеха преглед на молитвите и одумваха жалбите през тоя ден. Всеки отбелязваше по нещо. Всички те, страшни психолози, бяха проникнали в душите и житията на богомолците и разнищаха чувствата на всеки един, както анатомите разрязват някой труп. Свети Йоан Кръстител и свети Франсишку от Паула, закоравели аскети, понякога се показваха разсърдени и непреклонни. Не беше такъв свети Франсишку от Салиш; той слушаше или разправяше нещата със същото опрощение, което предшества неговата прочута книга „Въвеждане в благочестивия живот“.

И така, всеки според темперамента си, те един по един разказваха и тълкуваха. Вече бяха разправили случаи на искрена и чиста вяра, други на безразличие, преструвня и своенравие; двамата аскети бяха все повече и повече отвратени, но свети Франсишку от Паула им припомняше словата на Писанието: много са призиваните, малко са избраните, с което подчертаваше, че не всички, които отиваха да се черкуват, имаха чисто сърце. Свети Йоан кимаше с глава.

— Франсишку от Салиш, казвам ти, че постепенно у мене се заражда едно чувство, необичайно за светец: почвам да не вярвам в човека.

— Всичко преувеличаваш, свети Йоане Кръстителю — пресече го светият епископ. — Да не преувеличаваме нищо. Гледай — тъкмо днес стана нещо, което ме накара да се усмихна, а в същност може да те възмути. Хората не са по-лоши, отколкото бяха през другите векове: като махнем от тях лошото, ще останат много хубави неща. Вярвай в това и ще се усмихнеш, като чуеш моя случай.

— Аз ли?

— Ти, Йоане Кръстителю, и ти също, Франсишку от Паула, и всички вие ще да се усмихнете с мене; а от моя страна, аз мога да го сторя, защото вече се застъпих за него пред господа бога и постигнах онова, за което дойде да ме моли същият тоя човек.

— Какъв човек?

— Човек по-интересен от твоя писар, Йосифе, и от твоя бакалин, Михаиле.

— Може — прекъсна го свети Йосиф, — но не ще да е по-интересен от прелюбодейката, която днес дойде тук да се просне в нозете ми. Идваше да ме моли да съм очистел сърцето ѝ от проказата на сладострастието. Скарала се била тъкмо вчера с приятеля си, който

грубо я наругал, и прекарала нощта в сълзи. Сутринта решила да го напусне и дошла тука да търси силата, необходима ѝ, за да излезе от ноктите на лукавия. Добре почна да се моли, сърдечно; но полека-лека видях, че мисълта я напуска, за да се върне към първоначалните наслади. Думите, успоредно с това, губеха живот. Молитвата вече охладня, после изстудя, после стана несъзнателна; устните, привикнали да се молят, изричаха молитвата; но душата, която аз съзирах оттам, отгоре, вече не беше тука, беше с другия. Накрая се прекръсти, стана и излезе, без да иска нищо друго.

— По-добър е моят случай.

— По-добър от това? — запита свети Йосиф, заинтересуван.

— Много по-добър — отвърна свети Франсишку от Салиш — и не е тъжен като тая бедна душа, ранена от земното зло, която божията благодат все още може да спаси. А защо да не може да спаси и оная другата? Ето коя.

Умълчаха се всички, наведоха се бюстовете, внимателни, заслушани, очакващи. Тук се побоях; това ми напомни, че те, които виждат всичко, що става вътре в хората сякаш сме стъклени — затъntenите мисли, изопачените намерения, потайните омрази, — спокойно можеха да са прочели в мене някой грях. Но нямал време много да умувам; свети Франсишку от Салиш заразправя.

— Петдесетгодишен е моят човек — рече той, — жена му е на легло, болна от червен вятър на левия крак. От пет дни живее в печал, злощастие се величава, а науката не се наема да я лекува. Вижте обаче докъде може да стигне един обществен предразсъдък. Никой не вярва в болката на Салиш (той носи моето име), никой не вярва, че той обича нещо друго освен парите и веднага щом се чу новината за неговата скръб, из цялата махала рукна дъжд от приказки и одумки; даже някои повярваха, че той предварително оплаква разходите по погребението.

— Може и така да е — премисли свети Йосиф.

— Ама не е. Че е лихвар и скъперник, не отричам; лихвар е като живота и скъперник като смъртта. Никой никога не е измъквал тъй безмилостно от джоба на другите златото, среброто, банкнотите и медта; никой никога не ги е спастрял по-ревниво и по-ловко. Пара, паднала в ръката му, вече трудно излиза оттам; и всичко, което му е в излишък от къщите, той трупа в един железен шкаф, заключен със

седем ключа. Отваря го понякога, в мъртвите часове, любува се по няколко минути на парите и пак го затваря бързо; но в тия нощи не спи, или спи зле. Няма деца. Животът, който води, е жалък: яде, колкото да не умре, малко и лошо. Семейството му се състои от жената и една черна робиня, купена заедно с друга, преди много години, скришно, и то понеже били контрабанда. Викат даже, че не ги бил и платил, защото продавачът скоро умрял и не оставил нищо писано. Другата негърка умря неотдавна; и сега ще видите дали този човек е или не е геният на пестенето: Салиш се освободи от плащане за трупа...

И светият епископ замълча, да се наслади от ужаса на другите.

— Трупа ли?

— Да, трупа. Накара да заровят робинята като свободен и изпаднал човек, та да не поема разходите по погребението. Дребни, ама все пак разходи. А за него дребни разходи няма — капка по капка вир. Никакво желание за представителност, никакъв вкус към обзавеждане — всичко туй пара струва, а той казва, че парата не пада от небето. Ограничен обществен живот, никакво семейно развлечение. Слуша и разправя забавни случки за живота на другите, понеже това е безплатно удоволствие.

— Ясно е защо има обществено недоверие — изтъкна свети Михаил.

— Не казвам обратното, защото светът не отива по-далече от повърхността на нещата. Светът вижда, че освен известна домакиня, възпитана от него, и негова довереница вече над двайсет години, жената на тоя Салиш е наистина обичана от съпруга. Не се ужасявай, Михаиле — върху оня груб зид поникна едно цвете, бледо и без мирис, ама е цвете. В ботаниката на чувствата ги има тия аномалии. Салиш обича съпругата си — той е покрусен и умопомрачен от мисълта да я загуби. Днес сутринта, рано-рано, след като не е спал повече от два часа, той дойде да умува над близкото злощастие. Отчаян от земята, обърна се към господата — помисли за нас и по-точно за мене, нали съм светецът с неговото име. Само чудо можеше да я спаси и той реши да дойде тука. Живее наблизко и дотърча в църквата. Когато влезе, погледът му светеше обнадежден, може да беше светлината на вярата, но беше нещо много особено, за което ще разкажа. Тук моля ви да удвоите вниманието си.

Видях как бюстовете се наведоха още повече; аз самият не можах да избегна движението и пристъпих една крачка. Разказът на светеца бе толкова дълъг и подробен, разборът толкова усложнен, че не ги привеждам тук изцяло, а по същество.

— Когато си науми да дойде с молба да се застъпя за живота на съпругата, на Салиш му мина през главата една мисъл, присъща за лихваря — да ми обещае въсъчен крак. Не богомолецът символизираше по този начин спомена за благодеянието, а лихварят, който рече да насили божията милост с очакваната печалба. И заговори не само лихварството, но и скъперничеството, защото в действителност, като предлагаше да изпълни обет, той показваше, че наистина обича живота на жената: предусет на скъперник — харченето е документиране — обича се от сърце само онова, което се плаща в пари, каза му го неговото съзнание през същата неведома уста. Знаете, че такива мисли не се създават както другите, те се раждат от най-съкровено в характера и остават в полумрака на съзнанието. Но аз веднага прочетох всичко в него, щом влезе развълнуван, с блеснал от надежда поглед; прочетох всичко и зачаках да свърши кръстенето и моленето.

— Поне има някаква вяра — изтъкна свети Йосиф.

— Вяра има някаква, ала неясна и пестелива. Не, той никога не е влизал в братства и в низши ордени, защото в тях се крадяло това, което принадлежи на господа бога — това го казва той, за да помири набожността с кесията. Но всички хубости не са събрани на едно място — вярно е, че той се бои от бога и вярва в него.

— Да, коленичи и взе да се моли.

— Молеше се. Докато се молеше, аз виждах бедната му душа, която страдаше истински, докато надеждата постепенно се подменяше от интуитивна увереност. Бог трябваше да спаси болната насила, благодарение на моето застъпничество, и аз щях да се застъпя — това си мислеше той, докато устните му повтаряха думите на молитвата. Щом свърши молитвата, Салиш остана известно време упован, сключил ръце; накрая проговори устата на човека, проговори, за да изповяда болката, да се закълне, че никоя друга ръка, освен господната, не можеше да възпре удара. Жената щеше да умре... умре... умре... И повтаряше думата, без да се отърси от нея. Жената щеше да умре. Не казваше друго. Готов да изрече молбата и оброка,

той не намираше подходящи думи, дори приблизителни или пък двусмислени, не намираше нищо, толкова силна бе липсата на навик да дава нещо. Накрая молбата излезе: жената щяла да умре, той ме молеше да измоля от господа бога опасението ѝ. Обещанието обаче, то все не излизаше. В момента, когато устата му щеше да учлени първата дума, лапата на скъперничеството свиваше вътрешностите му и не пускаше нищо да излезе. Да съм я спасял... да съм се застъпел за нея...

Във въздуха, пред неговите очи, ясно се очертаваше восъчният крак и веднага монетата, която щеше да струва. Кракът изчезна, обаче остана монетата, кръгла, засияла, чисто злато, цялата златна, по-добро злато от това на свещениците в моя олтар, които само са позлатени. Накъдето и да извърнеш очи, виждаше монетата, която се въртеше, въртеше и пак се въртеше. И очите му я опипваха, отдалече, и му придаваха студеното усещане за метала и даже за релефа на отпечатъка. Беше самата тя, старата дългогодишна приятелка, дневна и нощна другарка, тя стоеше във въздуха и се въртеше, ей така — слизаше от тавана или се качваше от пода, или се търкаляше в олтара, от Писмото до Евангелието, или прозвънтяваше сред висулките на полилея.

Сега молбата в очите и неясната меланхолия бяха по-силни и чисто доброволни. Видях ги да се разширяват към мене, пълни с покруса, унижение, беззащитност; а устата казваха нещо откъслечно: боже — ангелите божии — благословените рани — сълзливи и треперещи думи, сякаш да обрисова с тях искреността на вярата и огромната болка. Само обещанието за крака не излизаше. Навремени душата — подобно човек, който събира сили, за да прескочи някое препятствие — дълго се взираше в смъртта на жената и се мятеше от отчаянието, което тя щеше да му донесе, но досами препятствието, когато трябваше да скочи, отстъпваше. Монетата изплаваше от него и обещанието си оставаше в сърцето на човека.

Времето минаваше. Умопомрачението растеше, защото монетата, ускорявайки и умножавайки скоковете, умножаваше сама себе си и изглеждаше като една безкрайност от монети и сблъсъкът ставаше все по-трагичен. Внезапно стражът, че жена му сега можеше да издъхва, смрази кръвта на бедния човек и той поиска да побърза. Можеше да издъхва сега... Молеше ме да съм се застъпел за нея, да съм я спасял...

Тук демонът на скъперничеството му внушаваше една нова сделка, една размяна в натура, като му казваше, че стойността на молитвата е свръхизискана и много по-възвишена, отколкото земните дела. И Салиш, изкривен, покрусен, сключил ръце, с покорен поглед, беззащитен, примирен, молеше да спася жена му. Да спася жена му и ми предлагаше триста — не по-малко, — триста пъти да кажел „Отче наш“ и триста пъти „Аве Мария“. И повтаряше надут: триста, триста, триста... Постепенно увеличаваше, наддаваше, стигна до петстотин, до хиляда „Отче наш“ и хиляда „Аве Мария“. Не виждаше тая цифра изписана с букви от азбуката, а с арабски цифри, като че ли така ставаше по-богата, по-точна, а задължението — по-голямо, по-голямо и изкушението. Хиляда „Отче наш“, хиляда „Аве Мария“. И пак сълзливите и треперящи думи, благословените рани, ангелите божии... 1000 — 1000 — 1000. Четирите цифри постепенно пораснаха толкова много, че изпълниха църквата от горе до долу, а с тях растеше и усилието на мъжа, и доверието също — думата излизаше от него по-бърза, по-стремителна, вече изговаряна, хиляда, хиляда, хиляда... можете да се смеете, колкото си искате — заключи свети Франсишку от Салиш.

И другите светци наистина се разсмяха, не с оня силен, оскърбителен смях на Омировите богове, когато видели куция Вулкан да обслужва масата, а с един скромнен, спокоен, благочестив и католишки смях.

После не можах да чуя нищо повече. Паднах в несвяст на пода. Когато дойдох на себе си, беше светъл ден... Изтичах да отворя всички врати и прозорци на църквата и на дрехарната, че да пусна слънцето, неприятел на лошите сънища.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.